

ΚΡΗΤΙΚΑΙ ΣΕΛΙΔΕΣ

Συναγωνιστῆς παλαιῶν ἡμερῶν εἰς τὸν πνευματικὸν στίβον τοῦ μεγάλου τῆς Κρήτης τέκνου Στεφάνου Ξανθουδίδου καὶ εἰς εὐγενῆ ὑπείκων παράκλησιν τῆς πατριωτικῆς Ἑταιρίας Κρητικῶν Ἱστορικῶν Μελετῶν, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τοῦ τελευταίως τελεσθέντος φιλολογικοῦ μνημοσύνου ἐπὶ τῇ 25/δι ἀπὸ τοῦ θανάτου του, στέλλω προθύμως καὶ ἐκ καθήκοντος, ὡς εὐλαβῆ φόρον τῆς μακαριστῆς μνήμης τοῦ ἐξόχου ἀρχαιολόγου καὶ φίλου, τὰς κάτωθι ἱστορικὰς σελίδας, τὰς ὁποίας κατώρθωσα νὰ περισσώσω ἐκ τῶν ἐρειπίων καὶ τῆς πυρκαϊᾶς τῆς ἀνεκφράστου συμφορᾶς τῆς πατρίδος μου Ζακύνθου καὶ τοῦ ἱστορικοῦ Ἀρχείου της.

I

Ἐκ συμβολαίου συνταχθέντος παρὰ τῷ συμβολ/γράφῳ δ/ρι Νικολάφ Νομικῷ, τὴν 28 Δεκεμβρίου 1673, ἐμφαίνεται, ὅτι ὁ ὑπερεντιμότητος κ. Ἰωάννης Μελισσηνὸς ποτὲ Νικολάου ἐκ Κρήτης κατέστησε γενικὸν ἐπίτροπόν του τὸν ἐντιμ. κ. Φραγκῖσκον Φοσκαρίνην, κάτοικον Κερκύρας, ὅπως ἐξ ὀνόματός του εἰσπράξῃ ἑκατὸν ρεάλια, τὰ ὁποῖα εἶχε λαμβάνειν οὗτος ἐκ τοῦ Μοναστηρίου τῆς Παναγίας Ἀρωτηριανῆς τοῦ ἐν Κρήτῃ, κατόπιν ἐγγράφου τοῦ αὐτοῦ Μελισσηνοῦ καὶ τῶν Ἐπιτρόπων τοῦ ὡς ἄνω Μοναστηρίου ἀπὸ 20 ἰουλίου 1644 καὶ τὰ ὁποῖα χρήματα προωρισμένα διὰ τὴν ἀποθανοῦσαν θυγατέρα τοῦ Μελισσηνοῦ Μαριέτιαν, ἠδύρισκοντο εἰς χεῖρας τοῦ δ/ρος Βαρθολομαίου Τζόγια, ἑνὸς τῶν Ἐπιτρόπων τοῦ Μοναστηρίου, ἂν δὲ εἶχεν ἀποθάνει ὁ αὐτὸς Τζόγιας, νὰ ζητηθοῦν παρ' οἰουδήποτε διεχειρίζετο τὴν περιουσίαν τοῦ αὐτοῦ Μοναστηρίου.

II

Ἐν ὀνόματι τοῦ Ἰου Χου ἡμῶν ἀμὴν, 1678 μαῖου πρώτη ἐκ τῆς πόλεως Ζακύνθου εἰς τὸν αἰγιαλόν, εἰς τὴν ἐνορίαν τοῦ ἁγίου παύλου, ἡμέρα τετράδη τζή 4 ὥρες τῆς ἡμέρας, Ἰνδικτιῶνος ι'. ἐπειδὴ οὐδεὶς ἐξ ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων οἶδε τὴν ὥραν καὶ τὴν ἡμέραν τῆς ἐαυτοῦ τελευτῆς, οὐδεὶς οἶδε καὶ ἐτοῦτο κατὰ νοῦν βαλεῖν, ἐγὼ νικολὸς μουσοῦρος μὰ μὲ ὀνομάζονε τὴν σήμερον γιάννης ποτὲ κωνσταντῆ ἀπὸ τῆς κρήτης, ἀπὸν τὸ τεριτόριον¹ τοῦ ρεθύμνου, μὰ εὐρισκόμενος ἐδῶ εἰς τὴν Ζάκυνθο ἀπὸ χρόνους, γνωρισμένος ἀπὸ τὸν παρὸν νοτάριον καὶ

---

¹) περιοχὴ.

μάρινες, εὐρίσκοιτάς με δόξαν Θεοῦ καλὰ εἰς τὸν νοῦν καὶ εἰς τὰς λοιπὰς μου αἰσθήσεις, μὰ εἰς τὸ κορμί ἄρρωστος καὶ φοβούμενος τὸν θάνατον, ὡς ἄνθρωπος, μήπως καὶ ἔλθῃ αἰφνιδίως καὶ ἀλπάσῃ με καὶ ἡ ψυχὴ μου καὶ τὰ ἔχῃα μου μείνουν ἀδιόρθωτα καὶ ἐκεῖνο τὸ πολὺ ὃ² ὀλίγο ὁποῦ μοῦ βροίσκεται θέλει πάει ἐκεῖ ὁποῦ ἡ ὄρεξις μου δὲν εἶναι, διὰ τοῦτο ἔκραξα τὸν παρὸν νοτάριον μπουμπλικόν³ καὶ τοὺς κάτωθι ἀξιοπίστους καὶ ἀπὸ ἐμὲ παρακαλεσμένους μαριτύρους ἔμπροσθεν τῶν ὁποίων τὸν ἐπαρακάλεσα νὰ γράψῃ καὶ νὰ διορθώσῃ τὸ παρὸν μου τεσταμέντο⁴ καὶ ὑστερῆς μου θέλησης καὶ ὁδηγία. — καὶ ἐν πρώτοις συγχωρῶ πᾶσι χριστιανοῖς, τὸ ὅμοιον ζητῶ καὶ ἐγὼ ἀπὸ λόγου τοῦ καὶ παραδίδω τὴν ἁμαρτωλὴν μου ψυχὴν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ παραγάθου Θεοῦ παρακαλῶντας τὴν πολλὴν του εὐσπλαγγίαν νὰ μοῦ συμπαθήσῃ εἰς τὰ πολλὰ καὶ ἀμέτρητά μου ἁμαρτήματα. Ἔτιζή θέλω ἐν πρώτοις καὶ κόφτω⁵ καὶ ἀνουλάρω⁶ πᾶσά μου τεσταμέντο, κονιτή-τζελο⁷ καὶ κάθε ἄλλη γραφὴ τεσταμεντάρια ἀπὸ νὰ ἔχω καωμένη πρὸ τοῦ παρόντος μου καὶ ἄλλο νὰ μὴ ἀξίζῃ παρὰ ἐτοῦτο ὁποῦ τάσσω ὧραν ἐτιούτη κάνω καὶ ὀρδηνιάζω⁸. — ἔτιζή θέλω καὶ ἀφήνω ντόπο⁹ τοῦ θανάτου μου ὁ διὰ ἐπίτροπόν μου καὶ πιστότατόν μου κομεσάριον¹⁰ τὸν σύντεκνό¹¹ μου τὸν μαστρομιχέλη βλαστό τὸν μπάζανό¹² μου, ὁ ὁποῖος νὰ κάμῃ καὶ νὰ τελειώσῃ μετὰ τὸν θάνατόν μου ὅσα ἐγὼ ἐδῶ κάτω θέλω ἀφήσει καὶ ὀρδηνιάσῃ. — Ἔτιζή θέλω καὶ ὄντας ὁ Κς Ἡμῶν Ἰς· Χς κράξῃ ἔμπροσθέν του τὴν ταπεινὴν μου ψυχὴν, τὸ λείψανόν μου νὰν τὸ ἐνταφιάσουε εἰς τὸ μοναστήρι καὶ ναὸν τῆς ἁγίας αἰκατερίνας τῶν σιναητῶν¹³ ὄξω εἰς τοὺς κήπους καὶ ἀφήνω εἰς τὸ ἄνωθε μοναστήρι μία κασέλα ταλπεδένια μαρνερίστικη¹⁴, ἓνα ταυλομάντηλον¹⁵, δύο πετζά¹⁶, τέσσερα μπράτζα¹⁷ τὸ μάκρος ἰντζίροκα¹⁸ δύο ράσα ὁποῦ ἔχω καωμένα μαῦρα, τὸ ἓνα κοντὸ ἀποῦ τὸ ἄλλο καὶ ἓνα καπότο¹⁹ κανελί²⁰ οὐζάδο²¹ καὶ μία μοῦδα ροῦχα κανελί, βράκες καὶ ζουπόνι²² οὐζάδα, τὰ ὁποῖα ἀφήνω ὃ γιὰ νὰ μὲ μνημονεύουσι πάντα καὶ ἀνίσως καὶ ὁ ἄνωθεν μου κομεσάριος καὶ ἔχει κανότητα καὶ θέλει νὰ δώσῃ εἰς τὸ ἄνωθεν μοναστήρι δέκα ρεάλια, ἐτότες νὰ κρατῇ τὸ ἄνωθεν προῶμα ὄλο, τὸ δὲ ἐπίλοιπόν μου προῶμα ἀποῦ εὐρίσκομαι καὶ ἔχω καὶ ὄλο μου τὸ ρεζήστου²³ ὃ,τι καὶ ἂν ἦναι μασαρία²⁴ καὶ πᾶσα ἄλλο θέλω καὶ ἀφήνω το τοῦ φιλιότζου²⁵ μου τοῦ κωνσταντῆ, παιδί τοῦ ἄνωθῆ

²⁾ ἦ, ³⁾ δημόσιον, ⁴⁾ διαθήκη, ⁵⁾ καταργῶ, ⁶⁾ ἀκυρῶ, ⁷⁾ ἐπιδιαθήκη, κω. δίκελλον, ⁸⁾ διατάσσω, ⁹⁾ μετά, ¹⁰⁾ ἐπίτροπον, ¹¹⁾ κουμπάρος, ¹²⁾ σύγγαμβρος, ¹³⁾ μετόχιον τοῦ ὄρους Σινᾶ ἐν Ζακύνθω, ¹⁴⁾ ναυτικὴν, ¹⁵⁾ τραπεζομάνδουλον, ¹⁶⁾ τεμάχια ὑφάσματος, ¹⁷⁾ πήχεις, ¹⁸⁾ περίπου, ¹⁹⁾ ἐφεστρίς, ²⁰⁾ κανελλόχρουον, ²¹⁾ μεταχειρισμένον, ²²⁾ κολόβιον, ²³⁾ ὑπόλοιπον, ²⁴⁾ ἐπιπλοσκευή. ²⁵⁾ ἀναδεκτός.

μου κομεσάριον, τὸ ὁποῖο τὸν ἀφήνω ὃ διὰ τὸν θεὸν καὶ ὃ διὰ τὴν ψυχὴν μου καὶ ὃ γιὰ πολλὰς καλωσύνας ἀποῦ εἶδα ἀποῦ τῆς γονέους του σὲς ἀρρώστιες μου καὶ ξεκαθαρίζω πὼς δὲ χρωσιῶ κανενὸς τίβοτας. Ἐρωτήθηκα ὑπὸ τοῦ παρόντος νοταρίου, εἰὰν θέλω νὰ ἀφήσω εἰσὲ σπιτάλε γῆ²⁶ πὲ σκλάβους τίβοτας, γῆ νὰ πῶ ἄλλο καὶ εἶπα, οὐχί, μόνον τὸ παρὸν μου τεσταμέντο καὶ ὕστερῆ μου θέλησις καὶ ὀρδινία θέλω νὰ ἦναι πάντα καὶ νὰ γροικᾶται στερεὸν καὶ βέβαιον, διάσειτον²⁷ καὶ ἀνεκοπιον²⁸ εἰς πάντοτε καὶ ὁ ἄνωθὲν μου κομεσάριος καὶ ρεζηστούριός²⁹ μου νὰ ἔχουσι παντοία λιμπεριὰ καὶ γεμάτην ἔξουσίαν³⁰ εἰς πᾶσαν ἀλλῆν³¹ καὶ μαγιστράτιο³² τῆς ὑψηλοτάτης μας ἀφεντίας διὰ νὰ κάμουν καὶ τελειώσουν ὅσα ἐγὼ ἐδῶ ἐπάνω ὀρδήνιασα ἔμπροσθεν τοῦ παρόντος νοταρίου καὶ τῶν μαρτύρων, οἱ ὁποῖοι διὰ βεβαίωσιν τῆς ἀληθείας θέλουσιν ἀπογράψει ὑπὸ χειρὸς τους.

μάρτυρας παρακλητὸς ὁ ὀσιώτατος ἱερομόναχος ἄνθιμος Θεοδωρόπουλος καὶ ὁ ὀσιώτατος ἱερομόναχος ἀρσένιος τετραδῆς.

Ἰ ἀρσένιος ἱερομόναχος ὁ τετραδῆς μαρτυρῶ τὰ ἄνωθεν.

ἐγὼ Ἰωάννης κόττης³³ νοτάριος πούμπλικος κρασμένος ἀπὸ τὸν ἄνωθεν τεσταδόρο καὶ ἤγραφα τὸ παρὸν τεσταμέντο ἔμπροσθεν τῶν ἄνωθεν μαρτύρων.

III

1684 Ἰουνίου 30 εἰς χώραν ζακύνθου τὴν σήμερον ἐνεφανίστη εἰς τὸ καιζέλο¹ ἐμοῦ νοταρίου ὁ μρ.² γιῶργης μιλατιανὸς γαστάλδος³ τῆς σκόλας⁴ τοῦ ἀγίου σπυρίδωνος εἰς τὸ Κάστρο τῆς Κρήτης, ὁ ὁποῖος μοῦ προξεντάρει⁵ ἀνταμῶς καὶ μὲ τὸν παρόντα μρ. φραντζέσκο νομικό, γαστάλδο περασμένο τῆς αὐτῆς σκόλας, τὲς κάτωθεν δύο καουτζιόνες⁶ γεραμένες ὑπὸ χειρὸς τοῦ λογιωτάτου ἱερέως κῦρ βαρθολομαίου Σηροπούλου, Ἰνστάρωντας⁷ νὰ εἶναι ρεγγιστράδες⁸ εἰς τὸ ἄτη⁹ μου μὲ τὴν ρεσιτιουτζιὸν¹⁰ τῶν αὐτῶν ἀουτέντικων¹¹, κάνωντάς μου τὴν ρεκονιτζιὸν¹² τοῦ καράτερε¹³ οἱ παρόντες εὐλοβέσιτατοι ἱερεῖς Λεονάρδος Κλάδος καὶ Ἰωάννης Κόττης καὶ ὁ σρ.¹⁴ νικολὸς νιμετζος ἀφορμά-

²⁶⁾ ἦ, ²⁷⁾ ἀδιάσειτον, ²⁸⁾ ἀκατάργητον, ²⁹⁾ ἐκτελεστής; ³⁰⁾ πληρεξουσιότητα, ³¹⁾ δικαστήριον, ³²⁾ γραφεῖον, ³³⁾ συμβολαιογράφος ἐκ Κρήτης ἐργασθεὶς ἀπὸ 4 Μαΐου 1686 μέχρις 26 Αὐγ. 1692 καὶ τὰ πρακτικὰ τοῦ ὁποίου εὐρισκόμενα εἰς τὸ Ἀρχιεπισκοπικεῖον Ζακύνθου ἐκάησαν κατὰ τοὺς σεισμούς καὶ τὴν πυρκαϊάν τῆς πόλεως Ζακύνθου, τῆς 12 Αὐγ. 1953.

¹⁾ Γραφεῖον, ²⁾ μισέρ = κύριος, ³⁾ ἐπίτροπος, ⁴⁾ συνεχνίας, ⁵⁾ παρουσιάζει, ⁶⁾ ἐγγυήσεις, ⁷⁾ ἀξιών, ⁸⁾ νὰ ἐγγραφοῦν, καταχωρισθοῦν, ⁹⁾ τὰ πρακτικὰ, ¹⁰⁾ ἐπὶ ἐπιστροφῇ, ¹¹⁾ αὐθεντικῶν πρωτογράφων, ¹²⁾ ἀναγνώρισιν, ¹³⁾ γραφικοῦ χαρακτιῆρος, ¹⁴⁾ σρ. σινιόρ = κύριος.

ρωντας ¹⁵ με ὄρκον τους πὸς οἱ αὐτὲς καουτζιόνες εἶναι γενομένες ὑπὸ χειρὸς τοῦ ἄνωθεν Ἱερέως Σηρόπουλου καὶ ἐτοῦτο κάνουν διὰ τὴν γνώραν πὸν ἔχουν εἰς τὸ καράτερό του καὶ θέλουν βεβαιώσει. Καὶ ἀκολουθεῖ τὸ ρεγγίστρο τῶν ἄνωθεν καουτζιόν, ὡς κάτωθεν :

Εἰς τὰς ἡ' τοῦ ἀθγούσιου ,αχξθ'. Μὲ τὴν παροῦσα γραφὴ ὁμολογῶ ἐγὼ Ἱερεὺς Βαρθολομέος ὁ Σηρόπουλος, ὡς ἐφημέριος τῆς Παναγίας τῆς Πανυμνήτου καὶ Ἁγίου Σπυρίδωνος, πὸς με τὸ θέλημα τῆς ἀδελφότητος, ἃν ὁ Θεὸς δώσει, θέλω πάρει τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας τῆς Πανυμνήτου καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος διὰ νὰ τὰ φυλάξω εἰς τὸ καράβι, Θεοῦ δίδοντος, καταβόδιον διὰ τὴν χρεῖαν καὶ τοῦ σκληροῦ πολέμου, διὰ νὰ μὴν τὰ καταϊζακίση ὁ ἐχθρὸς, ὅπου ὁ Θεὸς νὰ μὴν τὸ δώσει, καὶ ὀμπλιγάρωμαι ¹⁶ εἰς ὅσα ἄλλα κόνισματα ἠθέλασι μοῦ πέψει εἰς τὴν Τίνο (;) οἱ ἀδελφοὶ τῆς παρουσίας ἐκκλησίας, νὰ τὰ φυλάξω τὸ κατὰ δύναμιν, ἕως νὰ πέψη ὁ Θεὸς διὰ ἐσπλαγχνίαν του καιρὸν νὰ τὰ βάλωμε εἰς τὸν τόπον τους, γιὰ ὅπου ἄλλοῦ εὐρεθοῦμε νὰ τὰ ἀφιερῶσουμε ὅπου θέλει καὶ ἡ ἄνωθεν ἀδελφότης καὶ ἐτοῦτο διὰ ἐξεκαθαροσὴν ἔγραφα τὸ παρὸν με τὸ ἴδιό μου χέρι. Ἱερεὺς Βαρθολομαῖος ὁ Σηρόπουλος.

Ἀφότις ἐμισέψαμε ἀπὸ τὸ νησι τῆς Κρήτης, ἐρεκουπεράρησα ¹⁷ ἀπὸ τὴν ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος ὅπου ἐφημερεύω, ἐτοῦτες τὲς εἰκόνας, ἡγουν τὸν ἅγιον σπυρίδωνα, τὴν παναγίαν τὴν πανύμνητον, τὸν Χριστὸν μετὰ θρόνου, τὸν Πρόδρομον Ἰωάννην, τὸν ἅγιον Γεώργιον, τὸν ἅγιον Σπυρίδωνα, ὅπου ἦτανε με κνιζιόλα ¹⁸, χωρὶς τὴν κνιζιόλα καὶ τὸ Μή μου ἄπτου, ὅλες εἰκόνες μεγάλες.

Ἱερεὺς Βαρθολομαῖος Σηρόπουλος.

Ντόπο ¹⁹ τοῦ ἄνωθεν ρεγγίστρον, τὲς ἄνωθεν καουτζιόνες τὲς ἐπερίλαβαν ὀπίσω οἱ ἄνωθεν μιλιτανὸς καὶ νομικὸς εἰς μαρτυρίας τῶν κάτωθεν :

Ἐγὼ Λεονάρδος Κλάδος Ἱερεὺς μαρτυρῶ τὰ ἄνωθεν.

Παπᾶς Ἰωάννης Κότιης μαρτυρῶ τὰ ἄνωθεν.

ἐγὼ νικολὸς ντεμείζος μαρτυρῶ τὰ ἄνωθεν.

Ἐγὼ γεώργιος πετρουλῆς μαρτυρῶ τὰ ἄνωθεν.

κνιριάκης δουλοῦσης μαρτυρῶ τὰ ἄνωθεν.

Τὰ ἄνωτέρω ἔγραφα εἶχα ἀντιγράψει ἐκ τοῦ Ἀρχιεποφυλακείου Ζακύνθου, τὸ ὁποῖον, ὡς ἄνωτέρω ἐμνημόνευσα, ἐκάη.

ΛΕΩΝΙΔΑΣ Χ. ΖΩΗΣ
τέως Ἀρχιεποφύλαξ Ζακύνθου

¹⁶) ἐπικυροῦντες, ¹⁷) ὑποχρεοῦμαι, ¹⁸) διέσωσα, ¹⁹) πλαίσιον, ²⁰) κατόπιν.